

Sveriges Författarförbund - Sveriges Dramatikerförbund - Svenska Journalistförbundet - Sveriges Läromedelsförfattares Förbund - Konstnärernas Riksorganisation - Föreningen Svenska Tecknare - Föreningen Sveriges Konstantverkare och Industriformgivare - Svenska Fotografers Förbund - Föreningen Svenska Tonsättare - Föreningen Svenska Kompositörer av Populärmusik - Federationen Svenska Musiker - Svenska Teaterförbundet - Svenska Regissörsföreningen - Oberoende Filmars Förbund - Unionen - klubbarna vid Sveriges Radio, Sveriges Television och Utbildningsradion

KLYS

Konstnärliga
och Litterära
Yrkes
utövares
Samarbets
nämnd

Stockholm den 30 augusti 2013

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Remissyttrande från KLYS över Pensionsåldersutredningens betänkande Åtgärder för ett längre arbetsliv (SOU 2013:25)

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – är konstnärsorganisationernas samarbetsorgan och paraply i frågor av gemensamt intresse. Genom våra femton medlemsorganisationer företräder KLYS ca 30.000 konstnärligt yrkesverksamma i Sverige såsom bildkonstnärer, musikkapare, författare, journalister, musiker, skådespelare och regissörer.

Ett av KLYS övergripande mål är att förbättra de ekonomiska och sociala villkoren för yrkesverksamma kulturskapare samt att ge dem bättre förutsättningar att kunna leva av sin konst. En viktig del i detta arbete är att verka för bättre social trygghet åt kulturskapare genom t ex rimliga sjukförsäkringar, pensioner och arbetslöshetsförsäkringar.

Pensionsåldersutredningens uppdrag har varit att genomföra en översyn av pensionsrelaterade åldersgränser och möjligheterna till ett längre arbetsliv. Utredningens analyser och förslag har naturligt nog en generell inriktning, och man har inte särskilt beaktat de förhållanden som finns inom olika delarbetsmarknader.

Det finns dock enligt KLYS i det fortsatta arbetet kring dessa frågor anledning att särskilt uppmärksamma de konstnärligt yrkesverksammars arbetsförhållanden. En arbetsmarknad som på många sätt skiljer sig från den gängse arbetsmarknaden. En begränsad, och minskande andel, av de konstnärligt yrkesverksamma har fasta anställningar; flertalet arbetar som frilansare med olika former av tidsbegränsade anställningar och/eller som egenföretagare. Kännetecknande är också att man i regel har många olika arbetsgivare/uppdragsgivare. Flertalet yrkesverksamma har olika former av längre utbildningar, men det ekonomiska utfallet av dessa är lägre än vad som gäller för andra högutbildade grupper. Dessa ekonomiska och andra förhållanden är väl belysta i Konstnärsnämndens rapporter om Konstnärernas inkomster (2009, 2010 och 2011).

Sammantaget medför dessa omständigheter låga pensionsnivåer för många kulturskapare. En problematik som har förstärkts genom övergången till det nya allmänna pensionssystemet. I förhållande till de tidigare ATP-reglerna ger det nya pensionssystemet generellt sett sämre pensionsutfall för grupper med långa utbildningar, korta yrkeskarriärer och ojämna inkomster

mellan olika år. Det är också mycket vanligt att man som konstnärligt yrkesverksam saknar kompletterande tjänstepensioner genom att man arbetar som egenföretagare och/eller med tidsbegränsade anställningar för arbetsgivare utan kollektivavtal. De låga och osäkra inkomsterna medför även att det ofta finns begränsade förutsättningar för att bygga upp ett eget privat pensionssparande.

Karakteristiskt är samtidigt att de konstnärligt yrkesverksamma ofta är och strävar efter att vara yrkesaktiva också efter 65 års ålder. Hindren för att arbeta långt upp i åldrarna i de konstnärliga yrkena ligger sällan i de olika pensionsrelaterade åldersgränser som utredningen lyfter fram utan är beroende av arbets- och utkomstmöjligheterna på den konstnärliga arbetsmarknaden. Däremot föreligger inom vissa konstnärliga områden fysiska och konstnärliga begränsningar i möjligheterna att fortsätta att arbeta i sina yrken.

Med hänsyn till dessa särskilda förutsättningar för de konstnärligt yrkesverksamma är det angeläget att effekterna av de förändringar som pensionsåldersutredningen föreslår analyseras utifrån hur det påverkar den konstnärliga arbetsmarknaden. Detta har länge varit en vägledande princip för den statliga kulturpolitiken. I den kulturpolitiska proposition som antogs av riksdagen 1996 framhålls att arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder kan få oväntade och drastiska konsekvenser för konstnärer. Det bör därför vara ett övergripande konstnärspolitiskt mål att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållande inom varje politikområde innan man väljer att lösa problemen inom kulturpolitikens ram (Prop 116/97, sid 33).

En av Konstnärsnämndens uppgifter är att bevaka och sprida kunskap om konstnärers ekonomiska och sociala situation. Mot den bakgrunden vore det naturligt att ge Konstnärsnämnden i uppdrag att närmare analysera effekterna av utredningens förslag för den konstnärliga arbetsmarknaden.

Ett område som dock behöver hanteras i särskild ordning är regleringen av pensionerna på de offentligt ägda teater-, dans- och musikinstitutionerna. För dessa institutioner finns en speciell statlig reglering genom den så kallade PISA-förordningen. I denna regleras bland annat villkoren för de yrkesgrupper som idag av konstnärliga och fysiska skäl, främst dansare och sångare, har en lägre pensionsålder än den gängse.

Förändringarna på arbetsmarknaden och i pensionssystemen har gjort det nödvändigt att se över denna förordning och 2008 tillsattes en särskild utredning – Scenkonstpensionsutredningen – som 2009 lade fram sitt förslag *Nytt pensionssystem för den statsunderstödda scenkonsten (SOU 2009:50)*. Utredningens huvudförslag innebar att PISA-förordningen avvecklas och ersätts av en kollektivavtalsreglering. Dock föreslogs att med beaktande av de speciella förutsättningar som föreligger för dansare och sångare bör det även fortsättningsvis finnas en särskild statlig förordning som reglerade omställningsvillkoren för dessa yrkesgrupper.

Utredningens förslag har inte genomförts utan regeringen har uttalat att arbetsmarknadens parter på scenkonstens område bör ta över hela ansvaret för att genom kollektivavtal reglera pensionsvillkoren på scenkonstområdet.

Det är angeläget att den fortsatta beredningen av pensionsåldersutredningen inte lägger hinder i vägen för parterna att skapa kollektivavtalslösningar som tillgodoser behoven av omställning och trygghet för de yrkesgrupper som av fysiska och konstnärliga skäl inte har möjligheter att fortsätta i sina yrken långt upp i åldrarna. Möjligheterna till olika former av pensionsavsättningar spelar därvid en viktig roll. Ett problem kan då bli utredningens förslag om att ändra 55-årsgränsen i inkomstskattelagen samt att höja 61-årsgränsen för tidigt uttag av ålderspensionen.

För KLYS

Ulrica Källén Lörelius
Verksamhetsledare KLYS